

**Rozšíření lesana *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791)
(Coleoptera: Lymexylidae) v České republice**

**The distribution of the Ship-timber beetle *Elateroides flabellicornis*
(Schneider, 1791) (Coleoptera: Lymexylidae) in the Czech Republic**

Jiří Ch. Vávra¹, Ludvík Bobot² & Ondřej Konvička³

¹Ostravské muzeum, Lechowiczova 4, CZ-702 00 Ostrava 1, Czech Republic; e-mail: jiri.vavra@ostrmuz.cz

²SNP 1180, CZ-765 02, Otrokovice, Czech Republic; e-mail: koroner92@centrum.cz

³Kúty 1959, CZ-760 01 Zlín, Czech Republic & Institute of Entomology, Biology Centre AS CR, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice, Czech Republic; e-mail: brouk.vsetin@centrum.cz

Keywords: faunistics, distributional map, Coleoptera, Lymexylidae, *Elateroides flabellicornis*, Czech Republic

Abstract: Presentation of new faunistic records of *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791) in Moravia. Published records of occurrence in the Czech Republic are summarized, all concrete records are plotted on the distributional map.

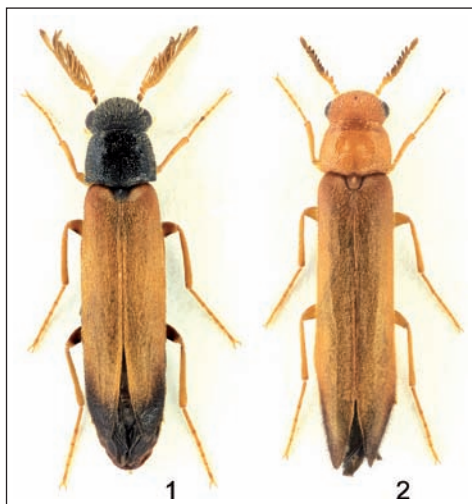
ÚVOD

Lesan *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791) (Obr. 1) je rozšířen ve střední, severní až východní Evropě, a v celé severní části Asie až po Japonsko. V Evropě je známý z Běloruska, Estonska, Finska, Litvy, Lotyšska, Německa, Norska, Polska, Rumunska a ze středního a severního Ruska (CUCCODORO 2007). Z České republiky je hlášen více autory (viz níže), přesto nebyl zahrnut do Seznamu československých brouků (ŠVIHLA 1993). Absence v této komplexní práci byla pravděpodobně důvodem, proč nebyl výskyt v České republice uveden v Palearktickém katalogu brouků (viz CUCCODORO 2007).

Z České republiky uvádí WANKA (1915) nález více exemplářů *E. flabellicornis* z okolí Těšína (viz Výsledky) ve Slezsku. Později tento údaj přebírá FLEISCHER (1930) a nepřesně interpretuje jako nález „na horách u Těšína (Wanka)“. V klíčích brouků Československé republiky ho uvádějí JAVOREK (1947) i BALTHASAR (1957), ale oba bez jakýchkoliv faunistických údajů. Stejně tak ho bez faunistických údajů ve svém klíči zmiňuje také PFEFFER (1954). Konkrétní, ale nedatovaný nález z Rokytenské slati u Prášil na

Šumavě zaznamenává HEYROVSKÝ (1962, 1972). Starší nálezy ze severní Moravy a Slezska jsou hlášeny z Vendryně, Metylovic a Služovic (KOLIBÁČ 1983; KOLIBÁČ et al. 1983). O dvou nových nálezech z Moravskoslezských Beskyd, ale bez dalších upřesňujících údajů se zmiňuje VÁVRA (2005). Recentně jej ze severních a východních Čech uvádějí KOPECKÝ & MIKÁT (2012) a ze severní Moravy a Slezska KAŠÁK et al. (2012) a VÁVRA & STANOVSKÝ (2013).

O bionomii je známo poměrně málo poznatků. Larvy jsou xylofágní, živnými dřevinami jsou především jedle (*Abies* spp.) a smrk (*Picea* spp.), méně často také olše (*Alnus* spp.), habr (*Carpinus betulus*) a dub (*Quercus* spp.) (HORION 1953; KRIVOLUCKAYA 1992). Vývoj v bříze (*Betula* spp.) uvádí PFEFFER (1954). VOŘONCOV & ČERVINKOVÁ (1986) uvádějí, že dává přednost zejména smrku a napadá především pařezy a růstem zaostávající odumírající stromy, chodby larev nevycházejí na povrch bělí. BURAKOWSKI et al. (1986) a NIKITSKY et al. (1996) udávají vývoj především v kmenech jedlí, do kterých samičky kladou vajíčka následující rok po zaschnutí kmene nebo jeho pokácení.

Obr. 1. *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791). 1 – samec (9,5 mm, Velké Karlovice); 2 – samice (10,5 mm, Velké Karlovice-Léskové). Foto J. Růžička.

Fig. 1. *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791). 1 – male (9.5 mm, Velké Karlovice); 2 – female (10.5 mm, Velké Karlovice-Léskové). Photo J. Růžička.

V předkládané práci prezentujeme nové, dosud nepublikované nálezy z Moravy a souhrn literárních údajů z České republiky. Doplnujeme nálezořádek dat lokalit Ostravice a Metylovická hůrka, publikovaných bez bližších údajů v práci VÁVRA & STANOVSKÝ (2013). Všechny lokalizovatelné nálezy uvádíme v mapě rozšíření (Obr. 2).

METODIKA

Lokality jsou doplněny čísly faunistických mapovacích čtverců (podle ZELENÝ 1972). K lokalitám z prací WANKA (1915), HEYROVSKÝ (1962, 1972), KOLIBÁČ (1983) a KOLIBÁČ et al. (1983) jsme přiřadili čísla faunistických mapovacích čtverců podle lokací nálezů.

V textu jsou použity následující zkratky: bor. – severní (northern); centr. – střední (central); det. – určil (determined); env. – okolí (environs); leg. – sbíral (collector); or. – východní (eastern); NP – národní park (National Park); NPR – národní přírodní rezervace (National Nature Reserve); PP – přírodní památka (Nature Monument); PR – přírodní rezervace (Natural Reserve); revid. – revidoval (examined); spp. – druhy (species).

Pro označení dvou geografických jednotek

jsou použity anglické ekvivalenty: hill – kopec, mts. – pohoří.

Studovaný materiál je uložen v následujících sbírkách:

JVAC – coll. Jiří Vávra, Ostrava;

LBOC – coll. Ludvík Bobot, Otrokovice;

OKOC – coll. Ondřej Konvička, Zlín;

RSZC – coll. Richard Szopa, Bystřice nad Olší;

TSIC – coll. Tomáš Sitek, Ostrava.

Počet studovaných exemplářů je uveden ve formě: počet samců/počet samic (např. 1/- znamená 1 samec, -/2 znamená 2 samice).

VÝSLEDKY

Přehled nálezů lesana *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791) v České republice

Studovaný materiál:

Moravia bor.:

Moravskoslezské Beskydy mts., Ostravice (6476), 1.VI.1996, 1/-, T. Sitek leg. et det., J. Vávra revid. (TSIC).

Moravskoslezské Beskydy mts., Staré Hamry (6576), 8.V.1998, -/1; dtto., 27.V.2001, -/1, oba ex. T. Sitek leg., J. Vávra det. (TSIC). Oba exempláře byly chyceny společně s *Elateroides dermestoides* (Linnaeus, 1761) v údolí Velkého potoka.

Moravskoslezské Beskydy mts., Horní Lomná (6478), 19.V.2002, 1/-, smykem z vegetace kolem horského potoka v poledních hodinách, R. Szopa leg., E. Ezer det. (RSZC).

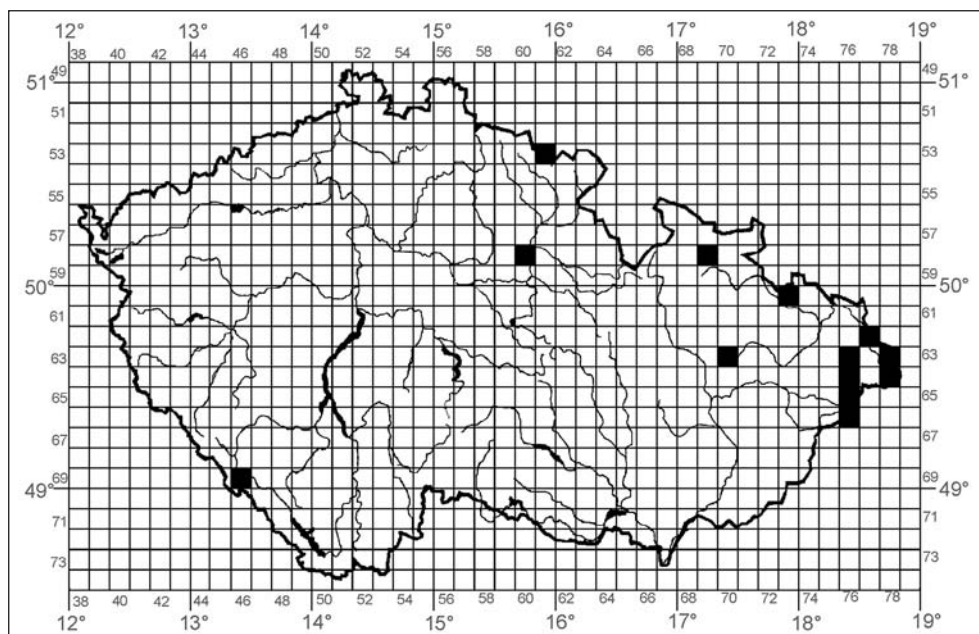
Frýdlant nad Ostravicí env., Metylovická hůrka hill (6376), 4.V.2003, -/1, T. Sitek leg., J. Vávra det. (TSIC).

Moravia centr.:

Bělkovice-Lašťany (6370), 29.IV.2002, -/1, na palivovém dřevu společně s *E. dermestoides* v údolí Trusovického potoka u osady Bělkovické údolí, O. Konvička leg., J. Vávra det. (OKOC).

Moravia or.:

Javorníky mts., Velké Karlovice (6676), 8.V.2013, -/2, J. Vávra leg. et det. (JVAC); dtto., 9.VI.2013, 1/-, L. Bobot leg. et det. (LBOC). Všechny tři exempláře byly nalezeny společně s *E. dermestoides* na skládce smrkového dřeva u cesty v údolí Malá Hanzlůvka, přibližně 30 m od západního okraje NPR Razula.

Obr. 2. Rozšíření lesana *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791) v České republice.

Fig. 2. The distribution of the Ship-timber beetle *Elateroides flabellicornis* (Schneider, 1791) in the Czech Republic.

Javorníky mts., Velké Karlovice-Léskové (6676), 7.VI.2013, -1, v letu, L. Bobot leg., J. Vávra det. (LBOC).

Přehled literárních prací s konkrétními lokalitami (chronologicky):

WANKA (1915): „In einem Wäldchen bei T. (= Teschen)“ [nyní Český Těšín] (6277).

HEYROVSKÝ (1962, 1972): Šumava mts., Prášíly env., „Rokytská slat“ [nyní Rokytecká nebo Rokytská slat' je součástí Modravské slati v 1. zóně NP Šumava] (6946).

KOLIBÁČ et al. (1983): Služovice (6073), Metylovice (6376), Vendryně (6378).

KOLIBÁČ (1983): Metylovice (6376).

KOPECKÝ & MIKÁT (2012): Krkonoše mts., PP Sklenařovické údolí (5361); Vysoká nad Labem (5860).

KAŠÁK et al. (2012): Hrubý Jeseník mts., PR Borek u Domašova (5869).

VÁVRA & STANOVSKÝ (2013): Moravskoslezské Beskydy mts., Ostravice (6476); Frýdlant nad Ostravicí env., Metylovická hůrka hill (6376).

DISKUZE A ZÁVĚR

Ve starší lesnické literatuře uvádí VORONCOV & ČERVINKOVÁ (1986) lesana *Elateroides flabellicornis* jako méně významného škůdce dřeva, ale například KRÍSTEK & URBAN (2004) jej už jako hospodářského škůdce neuvádějí. Již HEYROVSKÝ (1962, 1972) udává tento druh jako velmi vzácný v celé Evropě a charakterizuje ho jako pozůstatek tajgové fauny. Jako vzácný nebo velmi vzácný druh, jen lokálně nalézáný, ho uvádějí také HORION (1953) nebo BURAKOWSKI et al. (1986). LOHSE (1979) uvádí tento druh ve východním Prusku před rokem 1910 jako nevzácný, ale po tomto roce již nezná žádné nové nálezy. Také v České republice je známých lokalit zatím jen velmi málo (viz Obr. 2) a většinou se jedná o přírodně zachovalá lesní stanoviště v podhůřích a horách. Nálezy imag pocházejí z jarních měsíců, především z května a počátku června. Většinou se jedná o aktivní imaga během dne, atrahovaná čerstvě pokáceným dřevem na lesních skládkách, především v horských smíšených lesích s převahou smrku (*Picea abies*). Více exemplářů pod kůrou smrkového kmene nalezl WANKA (1915).

Často se vyskytuje společně s hojným lesanem hnědým (*Elateroides dermestoides* /Linnaeus, 1761/).

Podle dosavadních poznatků lze předpokládat, že *E. flabellicornis* je ekologicky vyhraněným druhem s pravděpodobně specifickými nároky na biotop. V současnosti je v Červeném seznamu ohrožených druhů bezobratlých České republiky zařazen do kategorie kriticky ohrožených druhů (VÁVRA 2005).

V předložené práci uvádíme nové nálezy tohoto druhu z Moravy a sumarizujeme literární data o jeho výskytu v České republice. Celkově uvádíme 15 lokalit z 13 faunistických čtverců, které prezentujeme v mapě (Obr. 2).

PODĚKOVÁNÍ

Za podnětné připomínky k textu, za překlad do angličtiny a zhotovení habituálních fotografií druhu děkujeme J. Růžičkovi (Praha). Kolegům T. Sitkovi (Ostrava) a R. Szopovi (Bystrice nad Olší) děkujeme za zapůjčení materiálů ke studiu a za poskytnutí faunistických údajů, P. Zahradníkovi (Praha) za připomínky k textu a poskytnutí literárních informací, a P. Božovi (Olomouc) a J. Stanovskému (Ostrava) za odbornou a zprostředkovatelskou pomoc.

LITERATURA

BALTHASAR V. (1957): Řád brouci – Coleoptera, pp. 419–703. In: KRATOCHVÍL J. (ed.): Klíč zvířeny ČSR. Díl II. Třasnokřídli, blanokřídli, řasnokřídli, brouci. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 736 pp.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M. & STEFAŃSKA J. (1986): Katalog fauny Polski. Catalogus faunae Poloniae. Part 23, vol. 11. Chrząszcze – Coleoptera: Dermestoidae, Bostrichoidea, Cleroidea i Lymexyloidea. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 243 pp.

CUCCODORO G. (2007): Lymexyliidae, pp. 362–363. In: LÖBL I. & SMETANA A. (eds): Catalogue of Palearctic Coleoptera. Vol. 4: Elateroidea – Derodontoidae – Bostrichoidea – Lymexyloidea – Cleroidea – Cucujoidea. Apollo Books, Stenstrup, 935 pp.

FLEISCHER A. (1930): Přehled brouků fauny Československé republiky. Moravské muzeum zemské, Brno, 485 pp.

HEYROVSKÝ L. (1962): Další příspěvek k faunistice a bionomii československých Coleopter. Acta Musei Reginaehradensis, Serie A: Scientiae Naturales, 4(1–2): 89–95.

HEYROVSKÝ L. (1972): Podivná čeleď brouků člnovnicí – Lymexyliidae. Živa, 20: 144.

HORION A. (1953): Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Bd. 3. Malacodermata, Sternoxia (Elateridae bis Throscidae). Eigenverlag, München, 340 pp.

JAVOREK V. (1947): Klíč k určování brouků ČSR (Klíč běžnějších brouků našeho území a návod pro sběratele). Nakladatelství R. Promberger, Olomouc, 951 pp.

KAŠÁK J., TRNKA F. & GABRIŠ R. (2012): Results of entomological survey of beetles (Coleoptera) from the Borek u Domašova Natural Reserve (Jeseníky Protected Landscape Area): implications for conservation biology. Časopis Slezského zemského muzea Opava, Serie A, 61: 197–211.

KOLIBÁČ J., ORSZULIK K. & STANOVSKÝ J. (1983): Další nálezy Hylecoetus flabellicornis Schneid. z ČSSR (Lymexylonidae, Col.). Entomologický zpravodaj, Ostrava, 13: 41–42.

KOLIBÁČ J. (1983): Ještě jednou k nálezu lesana Hylecoetus flabellicornis Schneid. (Lymexylonidae, Col.). Entomologický zpravodaj, Ostrava, 13: 42.

KOPECKÝ T. & MIKÁT M. (2012): Nález dvou boreálních druhů – Micrambe (Micrambe) longitarsis (Coleoptera: Cryptophagidae) a Elateroides flabellicornis (Coleoptera: Lymexylonidae) – v Krkonoších. Opera Concorica, 49: 215–218.

KŘÍSTEK J. & URBAN J. (2004): Lesnická entomologie. Academia, Praha, 445 pp.

KRIVOLUCKAYA G. O. (1992): 58. Sem. Lymexylonidae – Sverlily, p. 106. In: LER P. A. (ed.): Opredelitel' nasekomykh Dal'nego Vostoka SSSR v šesti tomakh. Tom III. Zhestkokrylye, ili zhuki. Chast 2. [Key to the insects of the Far East of the USSR in six volumes. Volume III. Coleoptera. Part 2]. Nauka, Sankt-Peterburg, 704 pp.

LOHSE G. A. (1979): 33. Familie: Lymexylonidae, pp. 100–101. In: FREUDE H., HARDE K. W. & LOHSE G. A. (eds): Die Käfer Mitteleuropas. Band 6. Diversicorinae. Goecke & Evers, Krefeld, 367 pp.

NIKITSKY N. B., OSIPOV I. N., CHERMERIS M. V., SEMENOV V. B. & GUSAKOV A. A. (1996): Zhestkokrylye – ksilobionty, micetobionty i plastinchatousye Prioksko-Terrasnogo biosfernogo zapovednika (s obzorom fauny etikh grupp Moskovskoy oblasti). [The beetles of the Prioksko-Terrasny biosphere reserve – xylobionts, mycetobionts, and Scarabaeidae (with a review of the Moscow region fauna of those groups)]. Archives of Zoological museum Moscow State University, 36: 3–196.

PFEFFER A. (1954): Řád Brouci – Coleoptera, pp. 403–550. In: PFEFFER A. (ed.): Lesnická zoologie 2. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 622 pp.

ŠVIHLA V. (1993): Lymexylonidae, p. 93. In: JELÍNEK J. (ed.): Check-list of Czechoslovak Insects 4 (Coleoptera). Seznam československých brouků. Folia Heyrovskyana, Supplementum 1: 3–172.

VÁVRA J. CH. (2005): Lymexyloidea (lesani), pp. 484–485. In: FARKAČ J., KRÁL D. & ŠKORPÍK M. (eds): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. List of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 758 pp.

VÁVRA J. CH. & STANOVSKÝ J. (2013): Brouci, pp. 294–311. In: ROHÁČEK J., ŠEVČÍK J. & VLK P. (eds): Příroda Slezska. Slezské zemské muzeum, Opava, 480 pp.

VORONCOV A. I. & ČERVINKOVÁ E. (1986): Škůdci dřeva. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 162 pp.

WANKA T. v. (1915): Beitrag zur Coleopterenfauna von Österr.-Schlesien. Wiener Entomologische Zeitung, 34: 199–214.

ZELENÝ J. (1972): Návrh členění Československa pro faunistický výzkum. Zprávy Československé Společnosti Entomologické při ČSAV, 8: 3–16.